www.turkishstudies.net/social

Turkish Studies - Social Sciences

eISSN: 2667-5617

Research Article / Araştırma Makalesi

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY
Sponsored by IBU

Göçmen Çocuk ve Sivil Toplum Örgütleri: Fırsatlar, Tehditler, Üstünlükler ve Zayıflıklar*

Immigrant Child and Civil Society Organizations: Opportunities, Threats, Advantages and Weaknesses

Mehtap Erdoğan** - Sedat Polat***

Abstract: As stated in the national and international legislation on children's rights, being a child and the rights arising therefrom come before any other adjective. The world, which is thought to become a global village, is not a place where equal opportunities are offered for all children. Children are in disadvantageous groups because they cannot meet their needs directly. Migrant children are not even able to have a chance meet their needs. This situation makes them double disadvantageous. The first intervention to the disadvantaged situation of migrant children is through non-governmental organizations. Non-governmental organizations, the target audience of which are people and work on a voluntary basis, are the first organizations to meet immigrants at the border. Ultimately, when immigrants cross the border and come to the destination country or where they will be guests, it is difficult for them to adapt to social life in the short or long term and they need civil society in this regard. In order for civil society organizations to bear this burden, they must have a strong organized structure. In this study, the strengths and weaknesses, opportunities and possible threats of the associations, whose target group is only children, are questioned as well as the value that associations attribute to children. Thus, the purpose of the research is to determine how these associations can be used in the solution of the problem of immigrant children and how they contribute to this problem with the studies carried out by these associations. This study will help civil society organizations direct their energies towards improving their weakly functioning aspects. The sample of the study is non-governmental organizations whose target audience is children. In this context, information was collected from 52 non-governmental organizations about their work with 13 open-ended questions online. The data obtained are explained by using SWOT factors. Thus, with this study, the advantages and weaknesses of the associations within the non-governmental organizations as well as their threats and opportunities will be identified.

* Çalışmadan kullanılan veriler 2018 yılında elde edilmiştir.

** Dr. Karadeniz Teknik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü

Dr. Karadeniz Technical University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Public Administration

ORCID 0000-0002-9294-4919

mehtap.ktu@gmail.com

*** Doktora Öğrencisi, Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü

Ph.D, Atatürk University, Faculty of Letters, Department of Sociology

ORCID 0000-0002-6071-7252

sedatpolat1984@gmail.com

Cite as/ Atıf: Erdoğan, M., Polat, S. (2020). Göçmen çocuk ve sivil toplum örgütleri: fırsatlar, tehditler, üstünlükler ve zayıflıklar. *Turkish Studies - Social*, 15(4), 1887-1899. <https://dx.doi.org/10.29228/TurkishStudies.43157>

Received/Geliş: 23 April/Nisan 2020

Accepted/Kabul: 20 June/Haziran 2020

Copyright © INTAC LTD, Turkey

Checked by plagiarism software

Published/Yayın: 25 June/Haziran 2020

CC BY-NC 4.0

Structured Abstract: Introduction

Around 50 million children worldwide have migrated or have been displaced outside their country. Turkey is one of hosting the most refugees from 10 countries. (UNICEF, 2016). With the increase in the number of female immigrants in recent years, the number of immigrant children has also increased considerably. Children are in disadvantageous groups because they cannot meet their needs directly. Migrant children are not even able to meet their needs. This situation makes them double disadvantageous.

The biggest problem migrant children face is that they are under violence and exploitation. In addition to the trauma they have undergone on the migration route, they are not only exposed to the violence and exploitation they have suffered by foreigners, but also have to become adult individuals even in their own families without their childhood. Because of their susceptibility to language in childhood, these children have to see all the work of the family (Erdoğan and Gönülaçan, 2018, p. 565).

When immigrants cross the border and come to the destination country or where they will be guests, it is difficult for them to adapt to social life in the short or long term and they need civil society in this regard. In order for civil society organizations to bear this burden, they must have a strong organized structure.

On the other hand, the value attributed to these organizations, whose target group is children, determines their working strategies. It is desirable that a child's psychological value comes to the fore. The psychological and social value attributed to a child is desirable. The economic value attributed to the child may lead to an adult income-generating treatment. Therefore, this is not a desirable situation as the child will not have experienced her childhood.

In this study, the strengths and weaknesses of the target audience is children only association in Turkey, opportunities and threats as well as the potential value of associations attached to children has been questioned. Thus, the purpose of the research is to determine how these associations can be used in the solution of the existing “immigrant child” problem and how these associations contributed to this problem through the studies carried out by these associations.

Method

In this study, the data analysis method called SWOT analysis was used. SWOT analysis is used to identify strengths and weaknesses, opportunities and threats of companies. SWOT analysis is the process of evaluating the internal and external factors obtained by using different research methods. It is a descriptive analysis method covering the strengths, weaknesses, competitors and all of the past activities of the organization (Yılmaz, 2005, p. 27). In this study, power analysis of associations was done by using SWOT factors used for power analysis of companies. This study is a qualitative study.

In this research, first of all, the associations with children whose activities are children were determined for the selection of samples to be used for power analysis. A total of 285 associations were identified, the target group of which was children. This number is determined as the universe of the study. Associations with mail or telephone information were invited to work. A questionnaire consisting of 13 questions and providing information on SWOT factors was directed to them. Phone calls were made with 26 of 46 association managers who accepted our research invitation and participated in our study. On the other hand, 20 association managers were provided with the online questionnaire sent to their e-mail addresses.

Findings and Discussion

The common point of the associations within the sample is that their target audience is children. In the planning of 21 of these associations, there is a situation of carrying out work on immigrant children. It is determined that the planned studies are mostly in the areas that can be included in education activities such as religion, language, body, law, health. It is thought that these studies of associations in the interview are insufficient to deal with the problems of immigrant children.

In the study, the purpose of the studies conducted by associations was asked to understand what migrant children mean for associations. In the answers given to this question, it can be said that the social values of the child come to the fore. In the research, the following results were obtained for non-governmental organizations whose target audience is children:

1- It is determined that children can benefit from opportunities such as protection by international agreements, international and transnational partnerships, national grants, support of the private sector, protocol for collaboration with ministries, support of non-governmental organizations, culture of donation and solidarity: philanthropy.

2- The attitude of settled people to immigrants, political pressure, bureaucracy, the approach of local governments, being overshadowed by the state, media and information pollution, inadequate legal regulation have emerged as threats.

3- It is stated that they have advantages such as being more experienced in the field, sociable and active managers, lack of a dominant in-house hierarchy, high volunteers, and service delivery based on volunteerism.

4- Issues such as decreased trust in associations, language problems and communication problems, inability to find donations and financial problems, inability of members to be qualified, lack of communication among associations, not knowing the target audience, not understanding, not sharing official records by the state are also identified as weak points of the associations.

As a result, it has been determined that there are some obstacles to associations in improving their capacities and being a service provider. These are threats to associations from outside, and weaknesses arising from the internal structure of the association. The elimination of threats and weaknesses is also possible through opportunities arising from the external environment and superiorities arising from the internal structure of the association. The important thing here is that civil society leaders have the knowledge to demonstrate the internal and external situation of the association and take the necessary measures.

Keywords: Public Administration, Immigrant Child, Associations, NGOs, SWOT Factors

Öz: Çocuk hakları ile ilgili ulusal ve uluslararası mevzuatta belirtildiği gibi, çocuk olmak ve bundan doğan haklar diğer sıfatlardan önce gelir. Küresel bir köy olduğu düşünülen dünya, tüm çocuklar için eşit fırsatların sunulduğu bir yer değil. Çocuklar dezavantajlı gruplar içerisindeki çünkü ihtiyaçlarını doğrudan karşılayamazlar. Göçmen çocukların ihtiyaçlarını karşılama şansına bile sahip olamıyorlar. Bu durum onları iki kat dezavantajlı kılar. Göçmen çocukların dezavantajlı durumlarına ilk müdahale sivil toplum kuruluşları aracılığıyla olmaktadır. Hedef kitlesi insan olan ve gönüllü olarak çalışan sivil toplum kuruluşları, sınırdaki göçmenlerle tanışan ilk kuruluşlardır. Nihayetinde, göçmenler sınırı geçip hedef ülkeye geldiklerinde veya misafir olacakları yere geldiklerinde, kısa ya da uzun vadede sosyal yaşama uyum sağlamaları zordur ve bu konuda sivil topluma ihtiyaçları vardır. Sivil toplum kuruluşlarının bu yükü üstlenebilmeleri için güçlü bir örgütlü yapıya sahip olmaları gerekir. Bu çalışmada, hedef kitlesi sadece çocuklar olan derneklerin güçlü ve zayıf yönleri, fırsatları ve olası tehditlerin yanı sıra derneklerin çocuklara attığı değer sorgulanmaktadır. Böylece göçmen çocukların probleminin çözümünde bu derneklerden nasıl faydalanılabileceği ve bu derneklerin yürüttüğü çalışmalarla bu soruna nasıl katkı sağladıklarının tespiti araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Bu çalışma sivil toplum örgütlerinin zayıf bir şekilde işleyen yönlerinin iyileştirilmesi konusunda onlara enerjilerini doğru yönlendirmelerine yardımcı olacaktır. Çalışmanın örnekleme hedef kitlesi çocuk olan sivil toplum örgütleridir. Bu bağlamda 52 sivil toplum örgütünden çevrim içi ortamda açık uçlu 13 soru ile yaptıkları çalışmalar hakkında bilgi toplanmıştır. Elde edilen veriler SWOT faktörleri kullanılarak açıklanmıştır. Böylece bu çalışma ile sivil toplum kuruluşları içerisinde yer alan derneklerin üstünlükleri ve zayıflıklarının yanı sıra tehditleri ve fırsatları tespit edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kamu Yönetimi, Göçmen Çocuk, Dernekler, Sivil Toplum Örgütleri, SWOT Faktörleri

Giriş

İnsanların belirli amaçlarını gerçekleştirmek için bir araya gelerek işbirliği yaptıkları gruplar örgüt olarak tanımlanmaktadır. Dernekler de kâr amacı gütmeyen örgütlerdendir ve toplumun alt sistemleri içerisinde yer almaktadırlar. En büyük sistem ise toplumdur. Araştırmamızın teorik çerçevesini sistem teorisi oluşturmaktadır. Parsons, toplumsal yapının pek çok alt sistemden oluştuğunu söyler. Bu alt sistemlerin hepsi birbiri ile karşılıklı bağımlılık ilişkisi içerisinde. Bu alt

sistemlerin hepsi bağımsız olup kendine yeten durumda iken birbirleriyle olan ilişkilerinden dolayı toplumsal bütünü oluşturmalar (Slattery, 2007, s. 376). Bu durumda, sistem yaklaşımına göre örgütler kendi başlarına olmayıp, sadece kendine dönük çalışmalar yaparak başarıya ulaşmayacağını ve başarının, çevresiyle uyumlu bir şekilde faaliyet gösteren örgütler tarafından gerçekleştirileceğini ileri sürmektedir. Dernekler de kendi içerisinde yaptıkları çalışmalar ile sadece hedef kitlesine geçici hizmet verebilir. Verilen hizmetlerin süreklilik arz etmesi ve derneğin örgütlü bir yapıya sahip olması hem yakın çevresi (hedef kitlesi aynı olan dernekler ve diğer dernekler ile) hem de uzak çevresi (diğer sivil toplum örgütleri (STÖ), ulusal uluslararası kurum ve kuruluşlar gibi) ile mümkündür.

Sivil toplum örgütlerinin faaliyetlerinin çoğu zaman sadece uygulama kısımlarının görülmesi, diğer aşamalarının bilinmemesi sivil toplum faaliyetlerinin yeteri kadar değerlendirilememesi sorununu ortaya çıkarmaktadır. Bir STÖ'nün başarısını ortaya koyan şey onun hedef kitlesi ile ilgili etkili çalışmalar yapıp yapmaması ile alakalıdır. Eğer problem doğru bir şekilde ortaya konulursa kuruluşun elde edeceği çıktılar daha etkin olacaktır. STÖ'lerin etkinliklerine etraflıca bakmak kurumların gerçek başarısını ortaya çıkaracaktır. Bu çalışmada derneklerin iç ve dış çevre analizi yapılarak, derneklerin sistem içerisinde fırsatları, tehditleri, üstünlükleri ve zayıflıkları tespit edilecektir. SWOT analizi yapabilmek için örneklem dâhiline alınan örgütün kâr amaçlı olması ya da olmaması yönetim bilimi açısından önemli değildir (Ülgen ve Mirze, 2010: 22).

Kağıtçıbaşı ve Ataca (2017, s.78), çocuklara atfedilen farklı değer tiplerine işaret etmektedirler. Bunlar çocuğun ekonomik/faydacı, psikolojik ve sosyal değerleridir. Ekonomik/faydacı değerler çocukların hem genç hem de yetişkin olduklarında sağladıkları maddi yararları içermektedir ve bu durum ebeveynler yaşlandığında onlar için yaşlılık güvencesi biçimini almaktadır. Diğer taraftan çocuklar aynı zamanda hane halkı ekonomisine ve ev işlerine katkısı nedeniyle ekonomik değere sahiptir. Çocuğun psikolojik değeri ise mutluluk, keyif, ebeveyne arkadaş olma, gurur gibi psikolojik faktörleri içermektedir. Çocuğun sosyal değeri ise aileler açısından çocuk sahibi olmanın verdiği sosyal kabul görme, soyadının ve ailenin geleneklerinin devamı olma durumuna işaret etmektedir. Çocuğun değerinin, çalışma konusu çocuk olan sivil toplum örgütleri açısından nasıl karşılandığı bu çalışmanın araştırma sorularından biridir.

Göçmen Çocukların Sorunları ve Derneklerin Önemi

Çocuklar ihtiyaçlarını doğrudan kendileri karşılayamadıkları için dez avantajlı gruplar içinde yer alırlar. Göçmen çocuklar ise ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri koşullardan dahi yoksun oldukları için çifte bir dezavantajlı durumu yaşamaktadırlar. Tüm Dünya'da yaklaşık 50 milyon çocuk kendi ülkelerinin sınırları dışına göç etmiş ya da yerlerinden edilmiştir. Bu tüm dünyadaki çocukların 200'de 1'i anlamına gelmektedir. Dahası bu çocukların 28 milyonunun şiddet ve güvensizlik ortamından kaçan çocuklar olduğu bilinmektedir. Türkiye ise en fazla mülteci barındıran 10 ülkeden biridir. Asya ve Afrika kıtalarında bulunan bu ülkeler içinde Türkiye aynı zamanda en fazla çocuk mülteciye ev sahipliği yapmaktadır (UNICEF, 2016).

Göçmen çocukların maruz kaldığı en büyük problem şiddet ve sömürü altında olmalarıdır. Göç yolu üzerinde geçirdikleri travmaya ek olarak, maruz kaldıkları şiddet ve sömürüye sadece yabancılar tarafından maruz kalmamakta, kendi ailelerinde bile çocukluklarını yaşamadan yetişkin birer birey olmak zorunda kalmaktadırlar. Çünkü çocukluk çağında dile olan yatkınlıklarından dolayı bu çocuklar ailenin bütün işlerini görmek zorunda kalmaktadırlar (Erdoğan ve Gönülaçan, 2018, s. 565). Mülteci statüsü isteyen ya da göç eden çocukların bir başka problemi ise gözaltında alınmalarıdır. Çocuklar sınırlarda ailelerinden ayrı düşmekte, gittikleri ülkede kimliksiz kalmakta ve kendilerini koruyacak bir mekanizmadan yoksun bırakılmaktadırlar. Mülteci ve göçmen çocuklar kaliteli eğitim, sağlık ve diğer alanlardaki hizmetlerine de erişememektedirler. Varılan ülkede güvenlikten yoksun kalmaktadırlar. Dolayısıyla çete şiddetine maruz kalmaları, bunun yanında varış ülkelerinde yabancı düşmanlığına ve ayrımcılığa maruz kalmaların onları Yeni Dünya'nın en küçük güvencesizleri konumuna koymaktadır. Göçmen çocuklar farklı dilleri konuşsa da görüldüğü gibi

baş etmeleri gereken sorunları ortaktır. Elbette ki bu sorunlarla tek başlarına mücadele etmeleri söz konusu değildir. Bu nedenden dolayı sivil toplum kuruluşları önemli sorumluluk üstlenmesi gerekmektedir. Çünkü kamuoyunu ikna etmek sivil toplum aracılığı mümkündür.

Teorik olarak, sivil toplum örgütleri genellikle refah için çalışan gönüllü, kâr amacı gütmeyen ve devletten bağımsız kuruluşlar olarak tanımlanır. Çevresel sivil toplum örgütleri üzerine araştırma yapan Wanga vd.(2020)'ne göre, insanların duygusal bağ kurmaları ve kapasite gelişimi için sivil toplum kuruluşları önemli bir rol oynamaktadır. Sivil toplum halka açık olan, gönüllü birliklerdir ve aynı zamanda yönetişimde önemli bir rol oynamaktadır.

Bu çalışma ile araştırma konusu çocuk olan derneklerin göçmen çocuklar için yaptığı faaliyetler değerlendirilirken onların göçmen çocuklara ilişkin tutumu da ele alınmaktadır. Diğer taraftan SWOT faktörleri kullanılarak yapılan analiz sonucu derneklerin çalışma kapasitesi avantaj ve dez avantajlı durumları tespit edilecektir.

Çalışmada Kullanılan Yöntem

Bu çalışmada SWOT analizi adı verilen veri analiz yönteminin dört faktörü (güçlü, zayıf, fırsatlar, tehdit) kullanılarak, elde edilen verilerle güç çözümlemesi yapılmıştır. Dolayısıyla bu çalışma esas itibarı ile nitel bir çalışmadır. SWOT analizi durum analizinin özeti niteliğindedir. Durum analizi, değişik araştırma yöntemleri kullanılarak elde edilen içsel ve dışsal faktörlerin değerlendirilmesi sürecidir. Kuruluşun güçlü zayıf yönlerini, rakiplerini ve geçmişteki tüm faaliyetlerinin bütününe kapsayan tanımlayıcı bir analiz yöntemidir (Yılmaz, 2005, s. 27). SWOT analizi örgütün dış çevresindeki fırsatlar ve tehditler ile iç çevredeki üstünlükler ve zayıflıkların belirlenmesidir. Dış çevre analizi ile saptanan, sektörde beliren olanaklar ve tehditlerin iç çevre analizinde saptanan örgütün kuvvetli ve iyileştirmeye açık yönleri ile karşılaştırılmasına SWOT adı verilmektedir (Küçüksüleymanoğlu, 2008, s. 407). Analiz sonucunda elde edilen faktörler mutlak bir liste niteliğinde değildir (Ülgen ve Mirze, 2010, s. 160). SWOT kısaltması, örgütün güçlü yönleri (Strengths), zayıf yönleri (Weaknesses), fırsatları (Opportunities) ve olası tehditleri (Threats) sözcüklerinin İngilizce karşılıklarının baş harflerinden oluşmuştur. SWOT analizi alan yazında farklı isimler ve çevirilerle yer aldığı gözlenmektedir (güç çözümlemesi, FÜTZ, KEFE). Bu analiz stratejik kararların verilmesinde bir bilgi toplama ve tasnif etme aracıdır (Dinçer, 2004, s. 142-151).

SWOT analizine ilişkin farklı eleştiriler söz konusudur (Dinçer, 2004, s. 149). Bunların başında da bu analiz yönteminin artık eskidiğini ve yerine yeni yöntemler geliştirildiğine dair eleştirilerdir. Fakat bu eleştiri daha çok kâr amaçlı çalışan kurum ve kuruluşlarla ilgili olduğu görülmektedir. Sivil toplum gibi kâr amaçlı çalışmayan kuruluşlar için genel bir çerçevenim çizilmesi, diğer bir adıyla örgütün fotoğrafının çekilmesi kuruluşun gelecek planları ve toplumsal faydasını maksimize etmesi için gereklidir.

Güç çözümlemesi iki basamaktan oluşmaktadır. Güç çözümlemesinin birinci basamağı olarak nitelenen içsel çözümleme, örgütün iç çevresi, onu oluşturan parçaların (alt sistemlerin) yarattığı ortamdır. Örgütün sahip olduğu örgüt kültürü, niteliği, eğitim etkinliklerinin çeşitliliği ve kalitesi, fiziki ve donanım yeterlilikleri, maddi kaynakların yerinde kullanılması, örgütün bir bütün olarak etkili olmasına ve verimliliğine etki etmektedir (Ağaoğlu vd.,2006). Kısaca iç çevre analizi, örgütün elinde bulunan kaynaklar, süreçler, var olan uygulama ve başarı durumunun değerlendirilmesidir (Pashiardis, 1996).

İkinci basamak olan dış çevre analizi ise; çevre etkenleri, kontrol dışı baskı grupları, politik, ekonomik, sosyokültürel, teknolojik etkiler olarak tanımlanabilir. Güç çözümlemesinin fırsatlar ve tehditlerini bu gün ve gelecek açısından değerlendirmeyi ele alan aşama bu ikinci basamakta gerçekleşmektedir (Aksu, 2002, s. 60). Dış çevre, örgütün kendisi ile ilgili ancak kendi dışındaki etmenlerden oluşur. Dış çevre analizinde, bir örgütün varlığını sürdürmesini ve gelişmesini engelleyici dış çevreden kaynaklanan tehditler ve gelişmesini sağlayacak fırsatlar belirlenir. Bu fırsat

ve tehditler ekonomik, sosyal, politik ve teknolojik güç ve eğilimlerin izlenmesi sonucu belirlenir (Boyett, 1996). Fırsatlar dış çevrenin analizi sonucunda örgüt için olumlu sonuçlar yaratacak unsurlardır. Sürekli değişim içerisinde olan politik, yasal, teknolojik, sosyokültürel, demografik ve uluslararası çevre unsurları örgütler için olumlu sonuçlar yaratmaktadır (Ülgen ve Mirze, 2010, s.160). Güç çözümlemesi ile elde edilen içsel (güçlü, zayıf) ve dışsal (fırsat, tehdit) çözümleme özelde kurumun kendi kapasitesini görmesini genelde ise kurumlar arasındaki yerini görebilme fırsatı vermektedir.

Evren ve Örneklem Seçimi

Bu araştırmada güç çözümlemesinin uygulanacağı örneklem seçimi için, öncelikle faaliyet alanı çocuk olan derneklerin tespiti yapılmıştır. Bunun için, İçişleri Bakanlığına bağlı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü'nün internet sayfasından faydalanılmıştır¹. İlgili sayfada derneklere ilişkin istatistikler bölümünden “illere ve faaliyet alanlarına göre dernekler” ile ilgili bir arama motoru bulunmaktadır. Bu arama motoru ile il bazında ve hedef grubuna göre dernekleri tasnif etmek mümkündür. Yapılan tasnif sonucu hedef grubu çocuk olan toplam 285 dernek tespit edilmiştir. Bu sayı çalışmanın evreni olarak belirlenmiştir. Anket gönderilmesi için örnekleme dâhil olan tüm STK'lar telefon ile aranmış, bu esnada STK'ların bir kısmının çalışmalarına devam etmediği, bir kısmının örneklem kriterlerimize uymadığı, bir kısmının da iletişim bilgisinin olmadığı görülmüştür. Bu derneklerden 50 tanesinin iletişim bilgilerine ulaşılammıştır. Mail veya telefon bilgisine ulaşılan dernekler çalışmaya davet edilmiştir. Kendilerine 13 sorudan oluşan ve içeriğinde SWOT faktörleri ile ilgili bilgi toplamayı sağlayan soru kâğıdı yönlendirilmiştir. Araştırma davetimizi kabul eden ve çalışmamıza katılan 46 dernek yöneticisinin 26'sı ile telefon görüşmesi gerçekleştirilmiştir. 20 dernek yöneticisinin ise mail adreslerine gönderilen çevrimiçi (online) soru kâğıdı ile çalışmaya katılmaları sağlanmıştır.

Soru kâğıdı iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde derneğin amacı, göçmen çocuk ile ilgili planlanmış bir çalışmanın/projenin olup olmadığı, ne tür çalışmalarının bulunduğu, çalışmaları yok ise bunun nedenleri, göçmen çocuklarla ilgili çalışmalarda öncelikli hedefleri, göçmen çocuğun dernek için ne ifade ettiği gibi sorular yönlendirilmiştir. İkinci bölümde ise derneğin faaliyetlerini yürütürken karşılaştıkları zorluklar ve sorunlar, sivil toplum kuruluşu olarak fırsat ve üstünlüklerinin neler olduğu sorulmuştur. Açık uçlu sorulardan elde edilen veriler, daha önceden belirlenen SWOT faktörleri (derneklerin üstünlükleri ve zayıflıklarının yanı sıra tehditleri ve fırsatları) kullanılarak durum analizi yapılmıştır.

Derneklerle çalışmanın zorluğu, sağlıklı veri toplayamamaktan kaynaklanmaktadır. Soruyu cevaplamayan yüzdenin çoğunluğu analiz yapmayı engellemektedir (Müftügil Yalçın ve Güler, 2015, s.30). Bu araştırmada da karşılaşılan en büyük zorluk evreni ve örnekleme belirleme konusunda yaşanmıştır. Dernekler ile ilgili tutulan kayıtlar tasnif açısından yetersiz olması nedeniyle evreni ve örnekleme belirlemek oldukça problemli olmaktadır. Çalışma esnasında yaşanan diğer bir önemli problem ise çalışma konusu çocuk olan derneklerin birçoğunun iletişim adreslerinin geçerli olmaması veya hiçbir iletişim adresinin bulunamamasıdır.

Nitel geçerlik dış uzman incelemesine dayanmaktadır. Yani geçerliği kontrol etme, nitel veri toplama yoluyla elde edilen bilgilerin doğru olup olmadığını değerlendirme anlamına gelir. Bu değerlendirmeyi yapanlar nitel araştırma hakkında bilgi sahibi olan kişiler (örneğin, lisansüstü öğrenciler veya öğretim üyeleri) olmalıdır. Geçerliği sağlayacak en yaygın veri analiz uygulaması “verilerin üçgenlenmesi”dir (Creswell ve Plano Clark, 2018, s. 225-226). Üçgenleme bir çalışmada ikiden fazla veri kaynağının, araştırmacının, metodolojik yaklaşımın, teorik bakışın bir arada kullanılmasıdır (Denzin, 1970). Bu çalışmada, SWOT faktörlerinin değerlendirilmesinde gözlemci

¹ Bu çalışmanın yapıldığı 2018 yılı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, Dernekler Dairesi Başkanlığı olarak isimlendirilmekteydi.

üçgenlenmesi yapılmıştır. Görüşmeler ve online kağıtlara verilen cevaplar, üç uzman görüşünün tavsiyesi doğrultusunda SWOT faktörü olarak değerlendirilmiştir.

Araştırma Bulguları

Tablo 1: Hedef Kitlesi Çocuk Olan Dernekleri İle İlgili Tanıtıcı Bilgiler

Derneğin Kuruluş Amacı	Frekans
Eğitim odaklı maddi destek	15
Sosyal ve psikolojik destek	15
Koruyucu ailelere destek	5
Çocuğun aktif katılımını sağlamak, hukuksal haklar konusunda bilgilendirme	4
Koruma altındaki çocuklara destek	4
Meslek çalışanlarına destek	2
Sorunları raporlama ve proje üretimi	2
Sağlık eğitimi	1
Kültürlerarası arkadaşlığa destek	1
Otizmlili çocuklara destek	1
Üstün yetenekli çocukların eğitim ihtiyaçlarını karşılamak	1
Çok genel ifadeler	5

Tablo 1’de ki verilere göre hedef kitlesi çocuk olan derneklerin kuruluş amaçlarının çok çeşitli olduğu görülmektedir. Eğitim odaklı maddi destek vermek (15), sosyal ve psikolojik destek vermek (15) frekansı en yüksek iki amaç olduğu görülmektedir.

Tablo 2: Derneklerin Göçmen Çocuğa Bakışı

Göçmen çocuk sizin için ne ifade etmektedir?	Frekans
Dezavantajlı gruptan biri	12
Türkiye'nin sorunlarından biri	10
Rehabilite edilmez ise potansiyel suç kaynağı	8
Ülkenin geleceği için önemli	6
Gelecekte Türkiye'nin tanıtımı için önemli	3
Mutluluk kaynağı	3
Sadece çocuk	3
Allah rızası için yardım edilmesi gereken biri	1
Dünya'nın önemli sorunlarından biri	1

Derneklere göçmen çocuk sizin için neyi ifade etmektedir? sorusunu sorduğumuzda verilen cevaplara göre göçmen çocuk, dezavantajlı gruptan biri (12), Türkiye'nin sorunlarından biri (10), rehabilite edilmez ise potansiyel suç kaynağı (8), ülkenin geleceği için önemli (6), gelecekte Türkiye'nin tanıtımı için önemli (3), mutluluk kaynağı (3) ve sadece çocuk (3) olarak görülmektedir.

Tablo 2’deki bilgilere ek olarak, hedef kitlesi çocuk olan derneklere, “Göçmen çocukla ilgili yaptığınız çalışmalarındaki amacınız nedir?” diye sorulduğunda şu cevaplar alınmıştır; ülkenin geleceğine yatırım yapmak, zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak, sorunlarını dile getirmek ve devleti harekete geçirmek, çocukları topluma kazandırmak ve onları topluma adapte etmek, kendi kültürlerinin yozlaşmasını önlemek, çocukluklarını yaşamalarını sağlamak, yaşama tutunmalarını

sağlamak, bulunduğu çevre nedeniyle suça meyilli grupların bilinçlenmesini sağlamak, Türkçe öğretmek, yaşadıkları olaylardan sonra içinde bulundukları psikolojik travmanın etkisini azaltmak ve ruh sağlıklarını korumak, eğitim problemlerini çözmek. Bu amaçlar doğrultusunda dernekler bazında çocukların sosyal ve psikolojik değerlerinin ön plana çıktığı görülmektedir.

Tablo 3: Derneklerin Göçmen Çocuk ile İlgili Çalışmaları

Göçmen Çocuk ile İlgili Çalışma Yürütme Durumu (geçmişte, şimdi veya gelecekte)	Frekans
Var	21
Yok	25
Göçmen Çocuk ile İlgili Yürüttüğü Çalışmalar	Frekans
Eğitim (Din, dil, beden, drama, hukuk, sağlık, vs.)	8
Maddi destek (burs, harçlık vs.)	6
Psikolojik destek ve birlikte zaman geçirme	5
Akademik çalışmalar (çalıştay, konferans, raporlama vs.)	2
Barınma imkânı sağlama	2

Örneklem grubuna dâhil olan derneklerin (46), 25'inin göçmen çocuklarla ilgili hiçbir çalışması bulunmamaktadır. Göçmen çocuk ile ilgili çalışma yürüten 21 derneğe ne tür çalışmalarının olduğu sorulmuştur. Bu derneklerin, eğitim (8), maddi destek (6), psikolojik destek ve birlikte zaman geçirme (5); akademik çalışmalar (2); barınma imkânı sağlama (2) gibi faaliyetlerinin olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4: Dış Çevre Analizi Fırsatlar ve Tehditler

SWOT Faktörleri (Temalar)	Kodlar
Fırsatlar (F)	F ₁ Çocukların uluslararası anlaşmalarla korumaya sahip olması
	F ₂ Uluslararası ve ulus-üstü ortaklıklar
	F ₃ Ulusal hibeler
	F ₄ Özel sektörün desteği
	F ₅ Bakanlıklarla ortak çalışma için protokol yapabilme
	F ₆ Sivil toplum örgütlerinin desteği
	F ₇ Bağış ve yardımlaşma kültürü: Hayırseverlik
Tehditler (T)	T ₁ Yerleşik insanların göçmenlere tutumu
	T ₂ Siyasi baskı
	T ₃ Bürokrasi
	T ₄ Yerel yönetimlerin yaklaşımı
	T ₅ Devletin gölgesinde kalma
	T ₆ Medya ve bilgi kirliliği
	T ₇ Yasal düzenlemenin yetersizliği

Yapılan analiz sonucu yedi faktör fırsatlar olarak, yedi faktör de tehditler olarak belirlenmiştir. Fırsatlar, çocukların uluslararası anlaşmalarla korumaya sahip olması, uluslararası ve ulusüstü ortaklıklar, ulusal hibeler, özel sektörün desteği, bakanlıklarla ortak çalışma için protokol yapabilme, sivil toplum örgütlerinin desteği gibi kodları içermektedir. Tehditler ise yerleşik

insanların göçmenlere tutumu, siyasi baskı, bürokrasi, yerel yönetimlerin yaklaşımı, devletin gölgesinde kalma, medya ve bilgi kirliliği, yasal düzenlemenin yetersizliği gibi kodları içermektedir.

Aşağıda bu iki faktör dâhilinde katılımcıların anlatılarına yer verilmiştir. Fırsat ve tehdit faktörlerine dâhil edilen bazı katılımcı görüşleri şunlardır:

D10; “ ... “...Biz Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının bünyesindeki korunma altındaki çocuklarla çalışıyoruz. Çocuğa bakmak 5389 sayılı kanun gereğince çocuğu sivil toplum kuruluşu olarak himaye edemezsiniz barındıramazsınız. Ancak bu devletin kontrolünde olmak zorundadır. Biz açtığımız evlerde çocuğun akademik gelişimi, manevi gelişimini takip ederiz. 5 İlde (Ankara, İstanbul, Bursa, Yozgat, Urfa)... “...Geçen bir özel okul ile tanıştık. Bakanlıkla protokol imzalamak için yola çıkmışlar. Biz koruma altına alınmış çocukları okulumuzda eğitim hizmetini ücretsiz olarak yapmak istiyoruz diye misyon edinmişler. 150-200 kişilik kontenjanı var adamların. Ayırdıkları kontenjan belki 20-30 kişilik...”.

D8; “...Bizim insanımızın yüksek şecereleri var. hamiyetperverlik, düşküne yoksula, yetime sahip çıkmak gibi ulvi noktaları var...”.

D9; “...Mültecilerin ilimizde adli olaylar ile sıkça gündeme gelmesi ve devletin mültecilere yaptığı devasa yardımlar nedeniyle vatandaşlarımız arasında oluşan ön yargı...”.

D18; “... Bu tür derneklere güven pek kalmadı. Yani siz bir faaliyetinizi yapmak için halka çekinerek yaklaşıyorsunuz. Onlarında size karşı bir ön yargıları olduğunu hissediyorsunuz. Bilemiyorum belki de bu geçici bir şeydir... Bürokratik sorunlar...”.

D30; “...Mültecilerin ilimizde adli olaylar ile sıkça gündeme gelmesi ve devletin mültecilere yaptığı devasa yardımlar nedeniyle vatandaşlarımız arasında oluşan ön yargı ...”.

D38; “...Derneğimiz siyasi bir baskı altında ve kapatılmak isteniyor. 6 aylık son süreçte eğitime adapte olamıyoruz sürekli bir sorun çıkarılıyor, tüm enerjimiz bu meşgale ile uğraşmakla sürüyor...”.

D32; “...Geçmişte 8 tane AB ya da İst. Kalk ajansına projeler yazdık. Bize hibe verilmedi ama bizim projenin adı ve konusunu bire bir aynısını aynı dönem bir belediyeye verdiler...”.

D12; “... Devletten talep olursa yaparız. Aile bakanlığı ile ortak çalışmalarımız var çocuk üzerine ...”.

D18; “...Devlet her şeyi dört dörtlük yapmaktadır. Çok büyük hizmetleri var. Çocukların her bir ihtiyaçlarını karşılıyorlar. Çocukların tek eksiği gerçek bir aileye sahip olamamak...”.

D13; “Yasal düzenlemelerin belirgin olmaması tabi ki...Siz ne kadar uğraşırsanız uğraşın yasal düzenleme eksik olursa bu iş hep eksik kalacak...Çalışan çocuklara yönelik projelerde çocukların "çocuk olma" hakkını ön plana koyuyor olsak da maddi zorunluluklar nedeniyle okuldan uzak kalan çocuklara kalıcı bir çözüm üretebilmek tek başımıza mümkün olmuyor. Yoksulluk döngüsü kırılmadığı sürece de bu zorlukla karşı karşıya kalacağız.”.

D35; “...Yerel yönetimlerden destek alamadık. Kaymakamlık ve belediye başkanları değiştikçe bizim gücümüz azaldı. İnisiyatif alan yönetici yok. Resmi kayıtları saklıyorlar. Bizim de şevkimiz kırıldı açıkçası...”.

Tablo 5: İç Çevre Analizi Üstünlükler ve Zayıflıklar

SWOT Faktörleri (Temalar)	Kodlar
Üstünlükler (Ü)	Ü ₁ Alanda daha tecrübeli olmaları
	Ü ₂ Girişken ve aktif yöneticiler
	Ü ₃ Baskın bir kurum içi hiyerarşinin olmaması
	Ü ₄ Gönüllü sayısının fazla olması
	Ü ₅ Gönüllülük esasına dayanan hizmet sunumu
Zayıflıklar (Z)	Z ₁ Bu tip derneklere güvenin azalması
	Z ₂ Dil problemi ve iletişim sorunu
	Z ₃ Bağış bulamamak ve maddi problemler
	Z ₄ Üyelerin kalifiye olmaması
	Z ₅ Dernekler arası iletişimsizlik
	Z ₆ Hedef kitleyi tanıyamama, anlayamama
	Z ₇ Resmi kayıtların devlet tarafından paylaşılmaması

Tablo 5'e göre araştırma kapsamındaki derneklerin beş üstünlük faktörü olduğu tespit edilmiştir. Bunlar; alanda daha tecrübeli olmaları, girişken ve aktif yöneticiler, baskın bir kurum içi hiyerarşinin olmaması, gönüllü sayısının fazla olması, gönüllülük esasına dayanan hizmet sunumu. Diğer taraftan derneklerin yedi zayıf faktörü olduğu tespit edilmiştir. Bunlar; bu tip derneklere güvenin azalması, dil problemi ve iletişim sorunu, bağış bulamamak ve maddi problemler, üyelerin kalifiye olmaması, dernekler arası iletişimsizlik, hedef kitleyi tanıyamama, anlayamama, resmi kayıtların devlet tarafından paylaşılmaması olarak tanımlanmıştır.

Aşağıda bu iki faktör dâhilinde katılımcıların anlatılarına yer verilmiştir. Üstünlükler ve zayıflıklar faktörlerine dâhil edilen bazı katılımcı görüşleri şunlardır:

D1; “...Bu tip dernek ve vakıflara olan güvenin azalması...”.

D28; “...Biz kendi çocuklarımıza zor yetiyoruz...Yardımcı olacağımız çocukların araştırmalarını yapmakta ve gerçek verilere ulaşmakta zorlanıyoruz. Küçük bir STK'yız. Bazen bize yapılan öğrenci beyanına inanmak zorunda kalıyoruz. Başvuruların çokluğu ve içlerinden bazılarını yeterli gücümüzün olmaması sebebiyle geri çevirmek bizi üzüyor”.

D14; “... Çocuk odaklı olarak çalışmak istedik ama şunu fark ettik ki biz bu çocukları tanımıyoruz. Hedef kitlemizi tanımıyoruz...”.

D32; “...Bizim üyelerimiz Türkiye'nin dört bir tarafında olduğu için yüz yüze hepimizi bir araya toplamak oldukça zor. Herkesin bir yerde toplanıp görüşebilmesi için finansal bir desteğe ihtiyacımız var. Bunun için henüz arama çalışmalarımız devam ediyor”.

D32; “...Dernek olarak ülkemizin insanlarına ulaşmakta zorlanıyoruz. Geçmişte ki derneklerin yasa dışı işlerinden dolayı vatandaşlarımız derneklere olumsuz baktıklarından dolayı gerekli sayıda ve potansiyelde insanlara ulaşmakta güçlük çekiyoruz”.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Bu çalışma ile araştırma konusu çocuk olan derneklerin göçmen çocuklar için yaptığı faaliyetler değerlendirilirken onların göçmen çocuklara ilişkin tutumu da ele alınmıştır. Diğer taraftan SWOT faktörleri kullanılarak yapılan analiz sonucu derneklerin çalışma kapasitesi avantaj ve dez avantajlı durumları tespit edilmiştir.

SWOT analizi sivil toplum kuruluşunun enerjisini doğru kullanmasına ve konuya odaklanmasına yardımcı olan bir analiz biçimidir. Sivil toplum örgütleri tıpkı kâr amacı güden şirketlerin yaptığı gibi düzenli bir şekilde güç analizi yapmalıdır. Analiz sonucunda eylem planlarını güçlü yönlerine dayandırmalı, fırsatları değerlendirmeli, zayıf ve riskli yönlerinin üstesinden gelmeli ve problemlerle mücadele etmelidir. Fakat öncelikle belirtmek gerekir ki yapılan analizlerin başarılı olabilmesi için yöneticilerin tutumları önemlidir. Yapılan çalışmalar stratejik planlamaya dair eğitim almış kişilerin eğitim almamış kişilere göre daha olumlu olduğu tespit edilmiştir (Karaman, 2007; Çetin 2013).

Örneklem dâhilinde olan derneklerin ortak noktası hedef kitlelerinin çocuk olmasıdır. Bu derneklerin 21'inin planlamasında (Tablo 3) göçmen çocuklar ile ilgili çalışma yürütme durumu söz konusudur. Planlanan çalışmaların ise daha çok din, dil, beden, hukuk, sağlık gibi eğitim faaliyetleri içine dâhil edilebilecek alanlarda olduğu tespit edilmiştir. Görüşme dâhilinde olan derneklerin bu çalışmalarının göçmen çocukların sorunları ile başa çıkmada yetersiz olduğu düşünülmektedir.

Erdoğan ve Gönülaçan (2018)'in çalışmasında belirtildiği gibi göçmen çocukların en önemli problemi eğitimidir. Okul ödevlerini yapamama, sosyal çevreye uyum sağlayamama gibi temel problemleri bulunmaktadır. Çocukların maddi destek ihtiyaçları elbet vardır fakat üzerlerindeki psikolojik yük daha fazladır. Bu nedenle derneklerin bu ihtiyaçları bertaraf etme doğrultusunda çalışmaları olması çocukların yüksek yararına olacağı düşünülmektedir. Bu çalışmada göçmen çocuklar ile ilgili faaliyet gerçekleştiren derneklerin sadece 5 tanesi çocuklara psikolojik destek vermekte ve birlikte zaman geçirme gibi faaliyetlerde bulunmaktadır (Tablo 3).

Çalışmada ayrıca göçmen çocukların dernekler için ne ifade ettiğini anlamak için derneklerin yapmış olduğu çalışmalardaki amaçları sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplarda çocuğun hem sosyal hem de psikolojik değerinin ön plana çıktığı söylenebilir. Türkiye geneline bakıldığında, Kağıtçıbaşı ve Ataca (2017) yaptığı aile araştırmasında, son otuz yılda çocuklara atfedilen psikolojik değerlerde keskin bir yükseliş ve buna bağlı olarak faydacı/ekonomik değerlerde düşüş tespit etmiştir. Derneklerin kuruluş amaçları doğrultusunda çocuğun değeri konusunda çocukların psikolojik değerinin ön plana çıkması arzulanan bir durumdur. Yapılan görüşmelerde çocukların hem sosyal hem de psikolojik değerleri ile ilgili söylemler olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmada hedef kitlesi çocuk olan sivil toplum örgütleri için su sonuçlar elde edilmiştir:

1- Çocukların uluslararası anlaşmalarla korumaya sahip olması, uluslararası ve ulus-üstü ortaklıklar, ulusal hibeler, özel sektörün desteği, bakanlıklarla ortak çalışma için protokol yapabilme, sivil toplum örgütlerinin desteği, bağış ve yardımlaşma kültürü: Hayırseverlik gibi fırsatlardan yararlanabileceği saptanmıştır.

2- Yerleşik insanların göçmenlere tutumu, siyasi baskı, bürokrasi, yerel yönetimlerin yaklaşımı, devletin gölgesinde kalma, medya ve bilgi kirliliği, yasal düzenlemenin yetersizliği tehdit olarak ortaya çıkmıştır.

3- Alanda daha tecrübeli olmaları, girişken ve aktif yöneticiler, baskın bir kurum içi hiyerarşinin olmaması, gönüllü sayısının fazla olması, gönüllülük esasına dayanan hizmet sunumu gibi üstünlüklerinin olduğu belirtilmiştir.

4- Derneklere güvenin azalması, dil problemi ve iletişim sorunu, bağış bulamamak ve maddi problemler, üyelerin kalifiye olmaması, dernekler arası iletişimsizlik, hedef kitleyi tanıyamama, anlayamama, resmi kayıtların devlet tarafından paylaşılmaması gibi konular da derneklerin zayıf noktaları olduğu tespit edilmiştir.

Çocukların yüksek yararlarının gözetileceği psikolojik gerekliliklerin yerine getirilmesinde derneklere oldukça büyük görevler düşmektedir. Çocuklar ister mülteci, ister yerinden edilmiş,

isterse göçmen olsunlar, onlar uluslararası hukuka göre korunma altına alınması gereken kişilerdir. Çocuk olmak ve bundan doğan haklar her türlü diğer sıfatların önünde gelmektedir.

Derneklerin kapasitelerini geliştirmesinde ve hizmet sağlayıcı olmasının önünde bir takım engeller bulunmaktadır. Bunlar derneklere dış çevresinden gelen tehditler ve derneğin içyapısından kaynaklanan zayıflıklardır. Tehditler ve zayıflıkların bertaraf edilmesi yine dış çevreden kaynaklanan fırsatlarla ve derneğin kendi içyapısından kaynaklanan üstünlüklerle mümkündür. Burada önemli olan sivil toplum önderlerinin derneğin içsel ve dışsal durumunu ortaya koyabilecek ve gerekli tedbirleri alabilecek bilgi birikimine sahip olmasıdır. Gerek Avrupa Birliği'nin proje destekleri gerekse İç İşleri Bakanlığının dernekleri güçlendirmek için attığı adımlar oldukça önemlidir. Fakat sivil toplumun faaliyet alanı için gerekli alt yapıya sahip olması devletin bir görevi olarak görülmemelidir. Sivil toplum devletle halk arasında balans görevi gören bir yapıya sahiptir. Dolayısıyla devlet tarafından maddi anlamda desteklenmesi arzu edilen bir durum değildir. Bunun yerine derneklere faaliyetlerini sürdürebileceği fiziksel ortamların sağlanması dernekler tarafından talep edilen bir durum olduğu görülmektedir.

Kaynakça

- Ağaoğlu, E., Şimşek, Y., & Altınkurt, Y. (2006). Endüstri meslek liselerinde stratejik planlama öncesi SWOT analizi uygulaması. *Eğitim ve Bilim*, 140, 43-55.
- Aksu, M. (2002). Eğitimde stratejik planlama ve toplam kalite yönetimi. Anı Yayıncılık.
- Creswell, J. W., & Clark, V. L. (2018). Karma yöntem araştırmaları tasarımı ve yürütülmesi (3rd ed.). Anı Yayıncılık.
- Çetin, H. (2013). Eğitim kurumlarında stratejik planlama bilinç düzeyi ve stratejik yönetimde karşılaşılan sorunlar: Denizli ili örneği. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(24), 87-112.
- Denzin, N. K. (1970). *The research act: a theoretical introduction to sociological methods*.
- Dinçer, Ö. (2004). *Stratejik yönetim ve işletme politikası* (7th ed.). Beta Basım.
- Erdoğan, M., Gönülaçan, A. (2018). Göç ve kadın ekseninde Trabzon'da ki Suriyeli-Afgan kadınların sosyo-demografik. *Journal of Turkish Studies*, 13(Volume 13 Issue 18), 547-567. <https://doi.org/10.7827/turkishstudies.13494>
- Kağıtçıbaşı, Ç., & Bilge, A. (2017). Çocuğun değeri ve aile değişimi: türkiye'den otuz yıllık bir portre. *Sosyoloji Dergisi*, 35, 77-101.
- Karaman, H. (2007). İlk ve orta öğretim okulu yöneticilerinin stratejik planlamaya karşı tutumları (istanbul ili örneği) [Unpublished master's thesis]. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Küçüksüleymanoğlu, R. (2008). Stratejik planlama süreci. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 16(2), 403-412.
- Müftügil Yalçın, A. S., & Güler, D. (2015). Sosyal etki ölçümlemesi kusif 4 adım yaklaşımı (3). KUSIF Yayınları. <https://kusif.ku.edu.tr/wp-content/uploads/2018/02/KUSIF-Sosyal-Etki-Olcumlemesi-Kilavuzu.pdf>
- Pashiardis, P. (1996). Environmental scanning in educational organizations: Uses, approaches, sources and methodologies. *International Journal of Educational Management*, 10(3), 5-9. <https://doi.org/10.1108/09513549610115055>
- Slattery, M. (2007). *Sosyolojide temel fikirler*. Sentez Yayıncılık.

UNICEF Veri, Araştırma ve Politika Bölümü. (2016). Köklerinden koparılanlar mülteci ve göçmen çocukların maruz kaldığı giderek büyüyen kriz. UNICEF.

Ülgen, H., & Kadri, M. S. (2010). İşletmelerde stratejik yönetim (5th ed.).

Wang, Y., Cao, H., Yuan, Y., & Zhang, R. (2020). Empowerment through emotional connection and capacity building: Public participation through environmental non-governmental organizations. *Environmental Impact Assessment Review*, 80, 106319. <https://doi.org/10.1016/j.eiar.2019.106319>

Yılmaz, R. A. (2005). Halkla ilişkiler uygulamaları ve örnek olaylar. Anadolu Üniversitesi.